

18. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE SİVAS ŞER'İYYE SİCİLLERİNDEKİ SALYÂNE KAYITLARI

SALYÂNE RECORDS IN SİVAS COURT RECORDS IN THE LAST QUARTER OF THE 18TH CENTURY

EBUBEKİR SİDDİK YÜCEL

DOÇ. DR., SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ İLAHIYAT FAKÜLTESİ İSLAM TARİHİ ANABİLİM DALI
ASSOC. PROF., UNIVERSITY OF SİVAS REPUBLIC FACULTY OF THEOLOGY DEPARTMENT OF
ISLAMIC HISTORY SİVAS, TÜRKİYE

yucel@cumhuriyet.edu.tr

<http://orcid.org/0000-0003-0848-1905>

<http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.1261870>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
8 Mart / March 2023

Kabul Tarihi / Accepted
21 Haziran / June 2023

Yayın Tarihi / Published
Haziran / June 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Haziran / June

Atıf / Cite as

Yücel, Ebubekir Sıddık, "18. Yüzyılın Son Çeyreğinde Sivas Şer'iyeye Sicillerindeki Salyâne Kayıtları Salyâne Records in Sivas Court Records in the Last Quarter of the 18th Century". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 10/1 (Haziran/June 2023): 57-79.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey.

ilahiyatdersisi@kilis.edu.tr

18. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE SİVAS ŞER'İYYE SİCİLLERİNDEKİ SALYÂNE KAYITLARI

Öz

Sivas, Anadolu şehirlerinin en eskisi ve jeopolitik olarak önemli bir noktasında bulunmaktadır. Tarih öncesinden itibaren mevcudiyeti bilinen Sivas şehri, Malazgirtle birlikte Türklere ve İslam'a açılmış Danişmendliler, Eratnalılar, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı devletinin önemli şehri ve eyalet merkezi konumunu muhafaza etmiştir. Anadolu Selçukluları dönemindeki ticari canlılığı yakalayamamış olsa da Osmanlı Devleti döneminde jeopolitik konumunu hiç kaybetmemiştir. Şehirlerin tarihlerinin yazılması çok eski dönemlere kadar inmektedir. İslam Tarih yazıcılığında bunun örneklerini çoğaltmak mümkündür. Şehirlerin tarihleri kurulduğu andan itibaren hakkında tutulan verilerle ancak ortaya çıkartılabilir. Anıtsal yapıların haricinde şehrin iktisadi, siyasi, mimari açıdan incelenmesi arşiv malzemesinin ortaya çıkartılması ve üzerinde çalışma yapılmasıyla mümkün olmaktadır. Sivas Çelebi Mehmet'le (1413-1421) birlikte 15. asırdan beri Osmanlı şehridir. Osmanlı Devleti'nde Beylikler Dönemi'nden itibaren fethedilen bölgelere idareyi temsil vazifesiyle subaşılar, adaleti temsilen de kadılar tayin edilirdi. Kadıları davalarını, kadı/şer'iyye sicilleri denilen defterlere kaydetmek zorunda idiler. Tutulan bu defterler; kadı divanı, şer'iyye sicilleri, kadı sicilleri olarak bilinmekle birlikte şer'iyye sicilleri olarak kullanılması daha yaygındı. Kısaca mahkeme kayıtları denmektedir. Şer'iyye sicil defterleri şehrin adlı, iktisadi, toplumsal, merkez-taşra münasebetlerini göstermesi bakımından zengin kaynaklardır. Bu defterlerin sürekliliği onu idari, hukuki, iktisadi ve içtimai olarak dönemler arasında mukayese yapılabilmesi için önemli kılmaktadır. Çünkü toplumsal olaylara ait tereke, boşanma, kassam, cezai suçlar, borçlanma, vergiler gibi konularla ilgili geniş malumat bulunmaktadır. Kayıtlarda üretimin birimleri ve fonksiyonlarının bir kısmını buradan takip edilebilmek mümkündür. Sicil defterleri mahalli tarih araştırmaları için vazgeçilemez birincil kaynak olma özelliğini her zaman korumuştur. Osmanlı devlet diplomatikasının yabancı devlet adamlarına gönderilen mektuplar hariç devlet nizamı içindeki tüm yazışma bilgilerini burada görmek mümkündür. Bu yazışmalardan birisi de salyâne kayıtlarıdır. Salyâne; Osmanlı Devleti mali disiplini içerisinde devlet görevlilerinden bir kısmına yıllık yapılan ödemeler ve taşra vilayetlerinde halktan toplanan vergilerin harcama kalemleri çerçevesinde yapılan ödemelerden sonra geri kalan kısmının hazineye gönderilmesi anlamına gelmektedir. Fakat ilerleyen zamanlarda salyâne bir şehri idare eden kişilerin maaşları ve şehrin masraflarının kanunnamelerin müsaadesi ölçüsünden halktan alınan vergilerle ödenmesi şekline dönüşmüştür. Şehrin ileri gelenleri vasıtasıyla belirlenen masraflar, belirlenen harcama kalemlerinde kullanılmak üzere, mahalleler, esnaf, nahiye ve köyler tevzi edilmesi şeklinde bir mali uygulama şeklini almıştır. Dönemin mahalle isimleri ve vergi miktarları, üretim birimleri ve isimleri, köy isimleri ve mali yükümlülükleri itibariyle ekonomik durumları bu kayıtlarda açıkça görülmektedir. Devletin ihtiyaç duyduğu savaş vb. gibi durumlarda zorunlu tuttuğu vergilendirmenin haricinde, vilayetlerin kendi içlerinde tevzi etmiş oldukları vergilerin kullanılacağı alanların yani masraf defterlerinin içerikleri de ayrıca bir önem arz etmektedir. Bu çalışma Sivas'a ait olan ve 1777-1802 tarihlerini kapsayan şer'iyye sicillerinde bulunan salyâne kayıtlarının tespit edilmesidir. Yıllara göre mahallelerin, köylerin, esnafın vermesi gereken salyâneler ve miktarları, tahakkuk ediliş biçimi, mahsupları gösterilmiştir. Tablolar halinde verilecek olan kayıtlar, bir şehrin ekonomik olarak işleyişini görme bakımından önemli veriler ihtiva etmektedir. Çalışmadaki ana çıkış noktamız ise; iktisadi konularda uzman olan araştırmacılara hazır malzeme ile birlikte ortaya çıkan verilerin bir analizi şeklinde olacaktır. Çünkü bu defterlerde bulunan her bir malzemenin konunun uzmanları tarafından tetkik ve yorumlanması, işin mahiyetinin daha sağ-

lıkları bir biçimde ortaya konması bakımından önemlidir. Sivas gibi önemli bir Osmanlı şehrinin tarihine ışık tutacak bu mahkeme kayıt defterlerinin ilkinin 1777 tarihinden itibaren olan defterinin elimizde bulunuyor olması Sivas tarihi bakımından önemli bir durumdur. Bu tarihten önceki defterlerin akıbeti bilinmemekle beraber mevcut defterlerin birçoğunda su izlerinin bulunuyor olması sicil defterlerinin muhafaza edildiği vilayet binasının yangın geçirmiş olmasından dolayı, defterlerin büyük bir kısmının yangına maruz kaldığını göstermektedir. Yangından sonra Sivas Kongresi'nin yapıldığı binada muhafaza edildikten sonra isabetli bir kararla Ankara Millî Kütüphaneye nakledilmek suretiyle muhafaza altına alınmışlardır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Sivas Şer'iyye Sicilleri, Salyâne, Tekâlif, Reâya, Vergi

SALYANE RECORDS IN SİVAS COURT RECORDS IN THE LAST QUARTER OF THE 18TH CENTURY

Abstract

Sivas is the oldest of the Anatolian cities and is located at a geopolitically important point. The city of Sivas, whose existence has been known since prehistory, has preserved its position as an important city and state center of the Danishmends, Eratnas, Anatolian Seljuks and the Ottoman state, which was opened to the Turks and Islam together with Malazgirt. Although it could not catch up with the commercial vitality of the Anatolian Seljuks, it never lost its geopolitical position during the Ottoman Empire. The writing of the histories of the cities goes back to very ancient times. It is possible to multiply examples of this in Islamic historiography. Apart from the monumental structures, the economic, political and architectural examination of the city is possible by revealing the archive materials and working on them. It has been an Ottoman city since the 15th century, together with Sivas Çelebi Mehmet (1413-1421). In the Ottoman Empire, from the Principalities Period, subasis was appointed to represent the administration and kadıs were appointed to represent the conquered regions. The qadis had to record their cases in the registers called kadi/shar'iyya registers. These ledgers kept; Although it is known as kadı divan, şer'iyye registers, kadi registers, it was more common to use it as şer'iyye registers. Briefly called court records. Şer'iyye registers are rich sources in terms of showing the judicial, economic, social, centre-country relations of the city. The continuity of these books makes it important for making comparisons between periods in terms of administrative, legal, economic and social aspects. Because there is a wide range of information about social events such as inheritance, divorce, kassam, criminal offenses, debt, taxes. It is possible to follow some of the units and functions of production in the records here. Registry books have always been an indispensable primary source for local history research. It is possible to see all correspondence information of the Ottoman state diplomatic, except for the letters sent to foreign statesmen, in the state order. One of these correspondences is salyane records. Salyane; It means the annual payments made to some of the state officials within the financial discipline of the Ottoman State and the remaining part of the taxes collected from the people in the provincial provinces, after the payments made within the framework of the expenditure items, to the treasury. However, in later times, salyane turned into a form of paying the salaries of the people who ruled a city and the expenses of the city with the taxes collected from the people to the extent permitted by the laws. The expenses determined by the notables of the city took the form of a financial practice in the form of distribution to the neighborhoods, tradesmen, sub-districts and villages to be used in the determined expenditure items. The names of neighborhoods and tax amounts of the period, production units and names, village

names and their economic status in terms of financial liabilities are clearly seen in these records. War required by the state, etc. Apart from the taxation that it obliges in such cases, the contents of the areas where the taxes distributed by the provinces will be used, namely the expense books, are also important. This study is to determine the salyane records in the şer'iyye registers belonging to Sivas and covering the dates 1777-1802. The salyanes and their amounts, the way they were accrued, and their deductions are shown according to the years, which are required to be given by the neighborhoods, villages and tradesmen. The records, which will be given in tables, contain important data in terms of seeing the economic functioning of a city. Our main starting point in the study is; It will be in the form of an analysis of the data, along with the material ready for researchers who are experts in economic matters. Because the examination and interpretation of each material in these notebooks by the experts of the subject is important in terms of revealing the nature of the work in a healthier way. It is a sad situation in terms of Sivas history that we have the first of these court record books from 1777, which will shed light on the history of an important Ottoman city like Sivas. Although the fate of the books before this date is not known, the fact that there are traces of water in many of the existing books indicates that a large part of the books were exposed to fire due to the fire in the provincial building where the registry books were kept. After the fire, they were preserved in the building where the Sivas Congress was held, and they were transferred to the Ankara National Library with the right decision.

Keywords: Islamic History, Sivas Court Records, Salyane, Tekalif, Reaya, Tax.

GİRİŞ

Şehir tarihi incelemelerinde o şehrin kuruluşu, demografik yapısı, sosyo-ekonomik, politik ve kültürel yönleri merak edilmektedir.¹ Temettüat defterleri, tahrirler, şer'iyye sicilleri, salnameler, vakfiyeler, menzilhâne kayıtları, menakıpnameler, mahallî gazete ve matbuat ve nüfus kayıtları vb. arşiv kayıtları Osmanlı şehirlerinin, dolayısıyla Sivas'ın farklı yönlerini aydınlatacak önemli bilgiler içermektedir. Bu çalışmada toplamda 233 adet olan Sivas Şer'iyye Sicilleri² arasında ilk altı defter olan 1777-1802 tarihli sicillerdeki salyâne defterleri tanıtılacaktır.

Sivas ile ilgili 233 adet defterden çalışmaya esas aldığımız defterler, hüküm, ferman, mürâsele, berat gibi merkez ile yapılan yazışmalar yanında³ toplumsal ilişkileri yansıtan pek çok belgeyi içermektedir.⁴ Salyane kayıtlarında genellikle şehir için yapılan kamusal harcamalar, toplanan vergi

¹ Özer Ergenç, "Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler", *Belleten* 52/203 (1988), 667-684.

² Ebubekir Sıddık Yücel, "Sivas Şer'iyye Sicilleri Toplu Kataloğu Üzerine", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/2 (2018), 1059-1079. Bu çalışmada yazar, Devlet Osmanlı Arşivlerinde bulunan mevcut defterlerin katalog çalışması ve muhteviyatları hakkında bilgi verilmekle birlikte defterler üzerinde yapılan o güne kadar ki akademik çalışmalar da belirtilmiştir.

³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlimiye Teşkilatı* (Ankara: TTK, 1988), 109.

⁴ Ahmet Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri* (İstanbul: TDAV, 1988), 1, 12.

miktarları, ödenen maaş miktarları ve hazineye gönderilen gelir fazlasıyla ilgili bilgiler mevcuttur.⁵

Sivas, Mısır, Bağdat, Yemen gibi salyâne ile idare olunan bir vilayetti.⁶ 18-19. yüzyıllarda şehrin kamusal harcamaları vekil-i fukara,⁷ köylerde ihtiyar heyeti,⁸ esnaf aksakallıları⁹ ve valinin¹⁰ bilgisine başvurularak farklı kesimlere mali güçlerine göre taksim edilir, bu da *Tevzi* (Salyâne) *Defterlerine* işlenirdi.¹¹ Kayıtlardan anlaşıldığına göre vergiler üç taksit halinde alınır.¹² İndirim¹³ ve faiz yapıp yapılmadığı,¹⁴ ne zaman mahsup edileceği kaydedilirdi.¹⁵ Yükümlülük, masraflar dikkate alınarak belirlenirdi. Buna “*tevzî, ale'l-hesab*” denirdi.¹⁶

Şehirde askerinin iâşe ve donatımı, maaşları, tersane ve gemi yapımı, sarayın gereksinimleri, devletin yeni inşaatları ve bayındırlıkla ilgili giderleri gibi kamusal harcamalar mukataa, cizye ve diğer vergilerle ile karşılanırdı. İmdâd-ı seferiyye, imdâd-ı hazeriyye, avarız, nüzul, sürsat, kürekçi bedeli, bedel-i beldâr, yaylakiye, kışlâkiye, tekâlif-i örfiyye, menzil ücretleri gibi bütün harcamalar kent merkezi başta olmak üzere köylere ve nahiyelerine güçleri dikkate alınarak tevzi edilirdi.¹⁷

Avrupâda meydana gelen siyasi, coğrafi ve ekonomik gelişmeler¹⁸ Osmanlı toplumunu ve ekonomisini de derinden etkiledi¹⁹ ve ülkede ekonomik bunalıma yol açtı.²⁰ Devlet bir taraftan isyanlar ile uğraşmak, diğer yandan mali önlemler almak zorunda kaldı.²¹ Örneğin avarız, imdâd-ı seferiyye ve

⁵ İdris Bostan, “Salyâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36, 59-60.

⁶ Pakalın, “Salyâne”, 3/ 111.

⁷ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 194/1.

⁸ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 177/1.

⁹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 214/1.

¹⁰ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1794-1794*, 96/1.

¹¹ Kaya Bayraktar, “Osmanlı Maliyesi Üzerine Yapılan Çalışmalar”, *Türk Araştırmaları Literatür Dergisi* 1/1 (2003), 129.

¹² *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 316/2.

¹³ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 358/2.

¹⁴ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781* 124/3. 27 Mart 1779 tarihli salyâne kaydında Sivas Valisi Mikdad Paşa'nın masrafları için belirlenen salyânede 5093 kuruşluk meblağa 1020 kuruş faiz uygulamasıyla 6113 kuruş tahakkuk ettirilmiştir. Yine aynı tarihli Vezir Ahmed Paşa'ya zahire getiren Kethüdâ beyi için belirlenen 53 kuruşa 10 kuruş, iç çuhadar'a için belirlenen masraf olan 1064 kuruş için 113 kuruş faizle 1177 kuruş salyâne belirlenmiştir.

¹⁵ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802*, 155/2.

¹⁶ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 29/1; 108/1.

¹⁷ Yücel Özkaya, “XVIII. Yüzyılın Sonlarında Tevzi Defterlerinin Kontrolü”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1981), 185; Salyâne, tevzi defterleri için yapılan çalışmalar hakkında geniş bilgi için Bk., Ali Açıkcel-Abdurrahman Sağırlı, “Tokat Şer'iyye Sicillerine Göre Salyâne Defterleri (1771-1840)”, *Tarih Dergisi*, 41 (2005), 95-146.

¹⁸ Şevket Pamuk, *Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 13.

¹⁹ Yılmaz Kurt, *Koçi Bey Risalesi* (Ankara: Ecdad Yayın Pazarlama, 1994), 85-87.

²⁰ Pamuk, *Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, 105.

²¹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 152/1; 245/1.

hazeriyye²² adı altında yeni vergiler konuldu.²³ Bu da halkın ekonomik olarak ezilmesine sebep oldu. Zira halk merkeze yerel yöneticilerin keyfi olarak davranmalarından şikâyetçi olmuştur.²⁴ Nitekim III. Selim 11 Mayıs 1789 tarihli bir hatt-ı hümayunla Anadolu'daki vezir, vali ve mülki idarecilerin dikkatini çekmiş, Şeyhülislam Mevlana Seyyid Mehmed Kemâl'in başkanlığında *meclis-i şûra* kararları ilgili vilayetlere gönderilmiştir.²⁵

Bu araştırma incelediğimiz salyâne defterlerindeki vergi türlerini, miktarlarını, köy, mahalle ve esnafın vergi yüklerini tablolar halinde sunarak analiz etmektedir.

1. SİVAS ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE SALYÂNE KAYITLARI

İncelenen şer'iyye sicilleri altı defterden oluşmaktadır. 1777-1802 tarihlerini taşıyan bu kayıtlar Cumhurbaşkanlığı Devlet arşivlerindeki ilk 1-6 numarada kayıtlı olan defterlerdir. Yılda iki defa düzenlenen tevzi sistemi 18. yüzyılda terk edilerek birden fazla yazılmaya başlanmıştır. Bu halkın zor duruma düşmesine yol açmıştır.²⁶ *Tekâlif-i şâkka*²⁷ adıyla halktan toplanan vergiler halkın malî açıdan daha da sıkıntılı hale sokmuştur. Şikâyetler artınca, merkezi yönetim, *tekâlif-i şâkka muafiyeti*²⁸ getirmek zorunda kalmıştır. Söz konusu vergi türü, *imdâd-ı seferiyye ve hazeriyye*²⁹ toplanmadığında başvuru bir vergidir.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Sivas valileri görevlilerin atları için yem ve arpa veremez duruma düşmüşler, hatta kendileri de sıkıntı çekmişlerdir. Yönettikleri hâs ve mukataalar da ellerinden alınmıştır. Kendilerine sadece şehirden tahsil edebildikleri vergiler kalmıştı.³⁰ 27 Ekim 1787 tarihli bir fermana göre, halktan kanunsuz vergi alındığı için yerel yöneticiler uyarılmıştır.³¹ 25 Eylül 1794 tarihli bir belgede Sivas ahali mütesellim Recep Bey'den

²² *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 136/1.

²³ Açikel - Sağır, "Tokat Şer'iyye Sicillerine Göre Salyâne Defterleri (1771-1840)", 96. İlgili çalışma bu alanda yapılan çalışmaları geniş bir şekilde ele alması bakımından da önemli bir çalışmadır.

²⁴ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 57/1; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 32/1.

²⁵ Yücel Özkaya, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985), 186.

²⁶ Özkaya, "XVIII. Yüzyılın Sonlarında Tevzi Defterlerinin Kontrolü", 135.

²⁷ Mehmet Zeki Pakalın, "Tekâlif-i Şâkka", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1983), 2/63. İmdâd-ı Hazeriyye; Muharebe olmadığı zamanlarda bütçe açığını kapatmak için halka tarh ve tahsil olunan vergilere verilen addır.

²⁸ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 171/1.

²⁹ Mehmet Zeki Pakalın, "İmdâd-ı Hazeriyye", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1983), 2/63. İmdâd-ı Hazeriyye; Muharebe olmadığı zamanlarda bütçe açığını kapatmak için halka tarh ve tahsil olunan vergilere verilen addır.

³⁰ Özkaya, "XVIII. Yüzyılın Sonlarında Tevzi Defterlerinin Kontrolü", 136.

³¹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 95/1.

şikâyetçi olmuştur. Merkezden yapılması istenen teftiş raporunun Dersaadet'e gönderilmesi istenmiştir.³²

Salyâne yazımının yılda iki kez tanzim edilmesi gerekirken bu süre bazen üç buçuk aydan on iki aya kadar değişiyordu.³³ Bazen on yedi³⁴ ay sonunda da kayıt yapıldığı olmuştur. Salyâne kayıtları yazılırken tutulduğu tarih belirtildikten sonra³⁵tarh³⁶ olunan vergilerin miktarları ve bunları ödemeleri gereken *mahalleler, nahiye, esnaf, karyeler yazılırdı*. Sivas Şer'iyye Sicil Defteri, 3; 78/1'deki kayıt bir örnek olarak verilebilir:

İş bu bin iki yüz iki senesi Şevvâl-i şerîf evâsıtına gelinceye dek medîne-i Sivas umûrın ru'yet eden aksakallıları ve âyan ve eşrâf ma'rifetleri ve ma'rifet-i şer'le tanzîm eyledikleri salyâneden;

Hafik Nahiyesi'ne ifrâz olunan dört bin beş yüz kuruş,

Abdullah Paşa, Seyfik ve Ahi Pınar karyelerinden verilen şa'ir kıymeti iki yüz yetmiş üç kuruş

Abdullah Paşa'ya verilen revgan (yağ) ve asel (bal) ve sair sebzevât (sebzeler) kıymeti yirmi yedi kuruş

hüccâc-ı Müslimîn Tutmaç karyesine nüzûllerinde verilen şa'ir kıymeti altmış kuruş,

hüccâc-ı Müslimîn (-) Deli Paşa Ağa, Hacı Mirza karyesine nüzûlünde verilen şa'ir kıymeti otuz altı kuruş,

Battal Hacı Hüseyin Paşa hazretlerinin mübâşirine hizmet-i mübâşiriyyesi yüz elli kuruş,

Nasuh Paşa İşhanı karyesine nüzûlünde bedesten kethüdası yediyle verilen şa'ir kıymeti yüz elli kuruş,

mâl-ı mübâya'adan küsür yediyüz elli kuruş,

İşhanı karyesine Nasuh Paşa masârıfı yüz elli kuruş,

Bingöl karyesine mesârif altmış kuruş,

Akpınar karyesine şa'ir kıymeti altmış kuruş,

Şeyhu'l-hacc Abdullah Efendi'nin şa'ir bahası altmış yedi kuruş,

Beypınarı için beş kile şa'ir kıymeti yirmi beş kuruş,

Tatlıcak karyesine imdâd otuz kuruş,

Sarıköy ve Düger on kile şa'ir kıymeti kırk kuruş,

Nasuh Paşa'ya yüzbaşı için verile.

³² Osmanlı Arşivi (BOA). *Ali Emiri Sultan Selim III* [AE.SSLM.III], No. 141-8535.

³³ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802*, 176/1.

Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781, 240/1; 465/1; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 141/1; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802*, 142/1. *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 45/1; 124/1; 316/2; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1781-1787*, 40/1; 60/1; 70/1.

³⁴ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1781-1787*, 129/1. Bu dönem 1 Nisan 1786 / 12 Eylül 1787 tarihleri arasıdır.

³⁵ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 185

³⁶ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 185/1.

Yetmiş beş kuruş faziletli Hâkim Efendi hazretlerine harc-ı defter,
beş yüz kuruş kâtib efendilere kalemiyye,
yirmibeş kuruş miralay ağaya,
dört yüz kuruş vekil-i miralay Mehmed Ağaya,
tahsildâriyye ikiyüz kuruş,
baş çeri başı Sun'ullah Ağaya elli kuruş,
ayak çeri başlarına on beş kuruş,
miralay vekili kâtibine kırk kuruş,
vekil-i kethüda çavuşân Osman Ağaya elli kuruş,
Zaralı-zâde necabetli Recep Bey efendi hazretlerine beş yüz kuruş,
min haysül-mecmu' sekiz bin iki yüz seksen (8280) kuruşa bâlig olub
meblâg-ı mezkûru âti'z-zikr kurâ ahâlilerine hâl-i tahammüllerine göre tevzi'
ve taksim defteridir ki ber-vech-i ati zikr olunur.

Salyâne defterleri kontrol edilmek üzere için İstanbul'a gönderilmek zorundaydı. Böylece usulsüzlüğün önüne geçilmek istenmiştir. Zira zaman zaman suiistimler olabiliyor,³⁷ halka haksız vergiler yüklenebiliyordu. 14 Ekim 1787 tarihli bir ferman ile Rusya Savaşı sebebiyle ihtiyaç duyulan 70 bin kile zahirenin satın alınması, bunların çuvallama ve taşıma ücretlerinin Sivas, Bozok ve Amasya sancaklarından karşılanması ve kayıtlarının da denetlenmek üzere İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.³⁸

1.1. Vilayet Masraflarının Tevzii

Vilayet masrafları, vali, kadı, ehl-i hal ve'l-akd, vekil-i fukara gibi mahalli yönetici ve yetkililerin bilgisi alınarak belirlenir, daha sonra ödemesi gereken yükümlülükler mâlî güçleri dikkati alınarak tespit edilip salyâne defterlerine kaydedilirdi. Sivas vilayeti özelindeki uygulamanın söz konusu tarihte Yıldızeli kazası başta olmak üzere şehrin mahalleleri, nahiyeleri (Hafik), köyler ve esnafı esas alınarak yapıldığı görülmektedir.

Sivas'ta halktan alınan vergiler arasında imdâdiye, akçe murabahası, harç-ı imza, hüddâmiye ve kethüdâiye adıyla alınan vergiler bulunuyordu. Bazıları bu vergileri ödemekte o kişiler için ya indirim gidilir ya da muaf tutulurdu. Mesela 1777-1778 tarihinde 60.480 kuruş toplanması gerekirken 10.000 kuruş indirim yapılmıştı.³⁹ Yıldızeli Yakup köyü ödeme zorluğu içinde olduklarını bildirince, 1788 tarihind⁴⁰ herhangi bir ödeme yapmamışlardır.

³⁷ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 78/1

³⁸ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 21/1; 40/1.

³⁹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 45/2.

⁴⁰ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 134/1.

Yine 7 Eylül 1791 tarihinden Bozok Sancağının tekâlif-i mühimme dışında bir ödeme yapmaması istenmiştir.⁴¹

Vilayet masrafları arasında ilginç gider kalemlerine rastlanmaktadır; 27 Nisan 1777/13 Nisan 1778 tarihli masraf defterinde *fahişe nefyi* (sürgünü) için 16 kuruşluk beygir masrafı yazılıdır. Bir başka seferinde divaneler dâhil fahişelerin nakil masrafı olarak aynı 32 kuruş,⁴² fahişe ve köçek sürgünü⁴³ için de 21 kuruş harcama yapılmıştır. Öyle anlaşılıyor ki sürgünü devlet yaptığı için nakil ücreti kamusal bir harcama olarak görülmüştür⁴⁴ Devlet adına görev yapan görevlilerin nakil ücretleri de vilayet masrafları arasındadır.⁴⁵ 13 Ağustos 1786 tarihli Hindistan'dan İstanbul'a giden elçileri ve yüklerini taşıyan atların kira bedellerini o vilayetin bütçesinden ödenmiştir.⁴⁶ Elçilerin nakli için 500 at ve 1200 deve kiralanmıştır.⁴⁷ Diğer masraf tutarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Vilayette yapılan şenlik⁴⁸ bayram bahşişleri,⁴⁹ zafer kutlamalarında atılan top masrafları,⁵⁰ Ramazan ve Kurban Bayramlarının atılan top masrafları⁵¹ bunlardan birkaçıdır. 15 Nisan 1796 tarihinde valiliğinin kullandığı üçü saray olmak üzere 84 binanın kirası da vilayetten toplanmıştır.⁵²

Tablo 1: 19 RA 1191 / 15 RA 1192 – 27 Nisan 1777 / 13 Nisan 1778 Tarihli Vilayet Masraf Defteri

Kime verildiği / Masrafın cinsi	Miktar/krş
Vekil-i fukara Hacı Mustafa Marifetiyle tevzi edilen	60480
Sivas Valisi Süleyman Paşa zahire bahâsı	7400
Zaralı-zâde Abdullah Paşa'nın tahviliyle konakçı ve Mehterbaşıyla gelen bayrağına verilen tayinât bahâ	167
Süleyman Paşa ve beraberindekilerine kudûmiye	489
Süleyman Paşa'nın mehterbaşının elbise bahâsı	204
Süleyman ve Sürücü Abdullah Paşaların teşrifleri için	54
Sürücü Abdullah Paşa'nın zevcelerine verilen tayinât bahâ	389

⁴¹ BOA, AE.SSLM.III. No. 72-433.

⁴² *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 124/3.

⁴³ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 192/1.

⁴⁴ Gülbadi Alan, "19. Yüzyılda Osmanlıda Sürgün Politikası Çerçevesinde Sürgün Kadınlar", *Belleter* 78/281 (2014), 250.

⁴⁵ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 192/1.

⁴⁶ Alan, "19. Yüzyılda Osmanlıda Sürgün Politikası Çerçevesinde Sürgün Kadınlar", 247.

⁴⁷ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 159/1.

⁴⁸ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 192/1; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 10/1.

⁴⁹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 45/1.

⁵⁰ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 87/2.

⁵¹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 177/1.

⁵² *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 47/1.

Sivas kaymakamı Zaralı-zâde Abdullah Paşa'ya ikramiye ve defter buyurulmasına	2177
Zaralı-zâde Abdullah Paşa'nın divan Efendisine defter buyurulması için	25
Zaralı-zâde Abdullah Paşa Diyarbakır canibine asker sevki için giderken verilen tayinât	58
Zaralı-zâde Abdullah Paşa teşrifinde saray, mutfak ve diğer tamirler için	44,10
Kırkılı ve serdengeçti ağalarına ferman mucibince verilen tayinât	930,5
Deve Mekkârisi için isticâl-i ferman getiren çuhadara verilen hizmet	44
Mekkâri başı nizamı için ferman getiren çuhadara verilen hizmet	72
Kangal nizamı için ferman getiren Ömer Bey'e verilen hizmet	265
Recep Bey eliyle tatarlara verilen hizmet	20
Mekkâri deve için Mekkâri başı nasb olunan Çahgen-zade Mustafa Ağa'ya Sivas'a isabet eden deve için	685
Mîrî Binbaşı Ali Bey Paşaoğlu'na Kethüdâ vasıtasıyla verilen tayinât bahâ	201
Süleyman Paşa, Feyzullah Paşa, Mehmed Paşa saraylarının ve Kale ahırlarının tamirine ırgat, taşçı ve dülgere verilen ücret	461
Çatalcalı Ali Paşa teşrifinde beygir kirası	42
Tuzcu esnafından alınan kereste ve hasır bahâ bâ-defter-i müfredat	462,5
Bezzaz esnafından alınan çit bahâ	180
Penpeci esnafından astar ve dokuz nişan bahâ	152
Debbağ esnafından ve Sipah pazarından yün bahâ	216,10
Çilingir ve demirci esnafından levazımat bahâ	114,12
Gazzaz esnafından makatlara hurç bahâ	47
Süleyman Paşa'nın yolculuğunda beygir kirası	12
Kethüdâ Bey fethi alemdarına binîş bahâ	13
Menzilcilere sarık bahâ	21
Müteselli Silahtar Hacı Ahmed Ağa ve kethüdâsına ikramiye	800
Mütesellim Hacı Ağa'ya Ahmed Ağa vasıtasıyla Ulaş karyesine verilen İmdâdiye	230
Mütesellim Hacı Ağa teşrifinde beylik sarayı tamiri için bâ-defter tuzcudan alınan kereste, ırgat ve taşçıya verilen	180,5
Adalet-name getiren Tatar'a	16,5
Nefy olunan fahişelerin beygir kirasına verilen	16
Süleyman Paşa'ya zahire bahâ	1500

Vilayete kalan	224,5
Mumhaneden vilayete kalan	248,5
Çadırcıdan vilayete kalan	112,5
Mevcut Sivas valisi Ali Paşa'ya verilen imdâd-ı seferiyye	1653
Ali Paşa'nın hatt-ı hümayun getiren çuhadara verilen hizmet	180
Bayramda mutad olarak verilen bahşiş	53
Mübayaacı ve Sivas kaymakamı olan ağanın şâtırına nakliye buyuruldusu için verilen hizmet	40
Sürücü Çerkes Paşa'nın tatarına verilen hizmet	5,5
Yeniçeri hususunda serdara, turnacıya, çavuşa verilen tayinât ve kiralari	504
Daire tahsilinde tüfekçibaşı ağaya verilen tahsildâriye	67
Deve mübayaası için gelen Zaim Ağa'ya verilen tayinât	89
Salyâne tahsilinde Kethüdâyeri Recep Bey'in çavuşlarına hazine bahâ	28
Havaliye ve şehir kethüdâsına ve katırcı Binbaşısına çizme bahâ	21
Ali Paşa'nın yeniçerilere buyuruldu getiren tataraya verilen hizmet	50
Süleyman Paşa'nın konak ve hane kiralari bâ-defter	1390
Vekil-i fukara Hacı Beşir Bey vasıtasıyla Salyânede esnafta küsr kalan	1653
Umur-ı vilayet ve umur-ı menzil için alınan mahsul zararı ve akçe faizi	9415
Bakkal esnafına verilen imdâd	2000
Menzil imdâdiye	18000
Zimmi çahkene bir senede ücret	11
Saray baltacısına bir senede ücret	24
Handa bir senede yemeklik	360
Bedesten kethüdâsı vekil-i fukara Hacı Mustafa'ya her senede ücret	400
91 senesi esnafta kalan bakaya	155
İki havaliye bir senede ücret	96
Şehir kethüdâsına bir senede ücret	100
Fezullah Paşa'nın zevcesi Ayşe Hanım'a Saray kirası	112
Kethüdâyeri Kenan-zade Ahmed Ağa'ya tahsildâriye	450
Adem-i tahammülük fukara indirimi	10000
Mahallelere	4670
Nahiyyeye ifraz	3000
Yıldızeli kazasına menzilden ifraz	2500
Kadıya harç-ı defter	60
Kethüdâiye	60
Kâtip Halil Efendiye	60

Hüddâmiye	60
Kâtiplere	15
Muhzırlara	10
Esnafın hissesine	41420

2. MASRAFLARIN VİLAYET HALKINA DAĞILIMI

2.1. Mahallelere Tevzii

Vilayet masraflarının bir bölümünü kent merkezi karşılamak zorundaydı. Salyâne kayıtlarına göre 18. asrın sonlarında Sivas'ta elli sekiz mahalle vardır. Demircilerardı, Küçükminare, Üryan-ı Zimmî, Üryan-ı Müslim, Baldır Pazarı, Kilise, Çavuşbaşı, Ağca Bölge, Şems-i Feraş gibi mahalleler salyânede en fazla vergi tahakkuk eden mahalleler arasında gözükmektedir. Gökçe Bostan, Hasan Paşa gibi mahalleler de en az vergi ödeyen mahaller olarak kayda geçmiştir. Paşa Bey ve Tokmak mahalleleri bir kayıt olarak gösterilmiştir. 1783-1786 tarihleri arasında mahallere tevzi edilen salyâne miktarları bulunmamaktadır. Bu dönemlerle alakalı olarak sadece şa'ir ve hınta ve deve beygir tahakkuku ile ilgili kayıt vardır. 16. asrın sonlarından 19. asrın ortalarına kadar Sivas'ta mahalle sayısında aslında büyük bir artış gözlenmemektedir. 1547'de 3376 olan hane sayısının, 1831'de 3830'a çıktığı görülmektedir. Osmanlı nüfus sayımında kullanılan hanenin beş ile çarpılması neticesinde ortaya 17-20 bin arasında bir nüfus oranı çıkmaktadır.⁵³ 1834 tarihinde tekrarlanan nüfus sayımında Sivas Sancak merkezinde 5536 hane ve 15,383 erkek nüfusu bulunmakta ve kadın ve çocuklarla birlikte toplam nüfusun 30,766 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla 1830 tarihli nüfus sayımının sağlıklı bir şekilde yapılmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.⁵⁴

Tablo 2: 1779-1802 Tarihleri Arası Mahalleler Salyâne Kayıtları

Mahalleler	1779-1781	1788-1790	1792-1794	1795-1799	1799-1802	Toplam / krş	% Oranı
Paşa Bey ve Tokmak	201,27	246	791,52	882,2	667,65	2788,64	2.00
Ganem	164,12	164,6	394,58	431,24	193,4	1347,94	0.97
Billur	168,69	207	672,5	630,54	447,99	2126,72	1.53
Keçibula	166,9	172,3	472	451	295,18	1557,38	1.12

⁵³ Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı* (Sivas: Sivas Belediyesi 1.22Kültür Yayınları., 1998), 30-31.0.89

⁵⁴ Salih Şahin, *Mekân ve İnsanıyla Sivas* (İstanbul: Buruciye Yayınları, 2013), 60-61.

Hamur Kesen	89,28	98	311,4	332,32	243,5	1074,5	0.77
Kayırcık	62,38	56,44	181,1	248	184,78	732,7	0.53
Şah Hüseyin	210,13	284	810,27	787	626,83	2718,23	1.95
Demircilerardı	312	409	1416,91	1633,31	1135,8	4907,02	3.52
Küçükminare	279,46	273	836,83	795,5	615,83	2800,62	2.01
Hacı Veli	118,09	109,3	399,64	347,5	274,86	1249,39	0.90
Ferhabostanı	139,25	149,5	467,84	533,4	401,15	1591,14	1.14
Hacı Mehmed	148,8	205,25	632,62	709,66	333,97	2021,3	1.45
Sofu Himmet	189,63	116,3	276,93	318,5	117,04	1018,4	0.73
Akdeğirmen	331,1	405	857,83	1080,5	688,6	3363,03	2.42
Kösedere-i Müslim	105	102,5	324,91	293,5	165,91	991,82	0.71
Kösedere-i Zimmi	198,6	286,1	827	815,81	577,48	2704,99	1.94
Uryan-ı Müslim	306,23	380	1093,79	1240,2	885,89	3906,11	2.81
Uryan-ı Zimmi	347,13	502,6	1540,08	1484,73	781,78	4656,29	3.34
Sarı Şeyh	321,23	409,1	1245,08	1343,8	611	3930,21	2.82
Baldır Bazarı	304,67	455,5	1407,63	1303,8	753,95	4207,55	3.02
Oğlan Çavuş	159,11	191,7	554,5	654,5	485,88	2045,69	1.47
Hacı Zahid	166,9	210,5	611,32	612,2	100	1700,92	1.22
Hamamardı	117,97	113	338,78	364,5	302,11	1236,36	0.89
Hasan Paşa	16,3	15,7	84,10 ⁵⁵	-	-	116,1	0.08
Köhne Civan	215,13	234,15	703,52	849	649,1	2650,9	1.90
Kılaguz	132,71	176,3	547,1	690	491,41	2037,52	1.46
Gökceboştan	16,56	22,8	71,83	136	93,17	340,36	0.24
Hacı Mahmud	82,37	87,65	211,5	275,24	202,82	859,58	0.062
Zilkâr	51,74	51,5	143,88	171,62	149,37	568,11	0.41
Velid Bey	158,9	206,1	482,52	376	267,83	1491,35	1.07
Osman Paşa	136	193	452,64	456,6	332,76	1670	1.20
Hoca İmam	146,57	215,72	685,04	663,5	546,01	2256,84	1.62
Bazar	684,37	994,8	3036,58	2696	1828,14	9239,89	6.64
Ali Baba	73,12	85,6	285,59	202	286,5	932,81	0.67
Bahtiyarboştanı	174,32	187,1	784,4	480,5	484,83	2111,15	1.52
Camii Kebir	195,37	255,5	773,54	199,5	653,46	2677,37	1.92
Kilise	452,2	553,32	1270,72	1261,86	1345,8	4883,9	3.51
Çavuş Başı	306,48	443,5	1442,9	1498	1070,05	4760,93	3.42
Ece	405,16	934	2832,68	2856	1694,95	8722,79	6.27
Örtülü Pınar	297,11	443,3	1273,92	1261	1087,44	4362,77	3.13
Ağca Bölge	395,17	502	1240,72	1788,14	1318,54	5244,57	3.77

⁵⁵ Bu mahallenin salyâne kayıtları sadece bu kadardır.

Kurd Mescidi	21,06	34,77	103,89	15,5 ⁵⁶	-	159,72	0.11
Bab-1 Kayseri	735,44	971	2546,37	2693,2	1977,66	8923,67	6.41
Şeyh Çoban	152,39	199,35	360	363	153,66	1228,4	0.88
Kaleardı	167,25	241,15	748,95	1609,1	655	3421,45	2.46
Hoca Ali Çavuş	92,53	86,6	296,44	175,7	113	764,27	0.55
Gök Medrese	231,19	219,5	666,1	739	469	2324,79	1.67
Gök Hüsam	60,06	76,69	227,86	38 ⁵⁷	-	402,61	0.29
Hoca Hüsameddin	47,92	58,24	183,91	226,5	171,18	687,75	0.49
Şems-i Feraş	445,29	511,5	1434,58	1274,5	948,47	4614,34	3.31
Yahya Bey	148,59	186,25	517,6	511,5	220,3	1584,24	1.14
Abdülkerim	102,57	94,6	278,9	334	257,77	1076,84	0.77
Kabalı	67,03	64	175,7	205,16	219,84	731,73	0.53
İmaret	84,42	71,15	190,28	193,5	197,69	737,04	0.53
Küçük Bengiler	158,9	219,18	699,56	707	585,1	2369,74	1.70
Zaviye-i Karakaş	36,5	19,5 ⁵⁸	-	-	-	56	0.04
Zaviye-i Ali Baba	40,86	57	141,21	163	126,43	528,5	0.38
Toplam						139215	

2.2. Salyânenen Mahallere Şa'îr ve Hınta Tevzii

İncelediğimiz dönemde İstanbul'un iâşesinin bir kısmını yakın vilayetlerden veya Samsun iskelesine yakın olan Anadolu'nun Sivas, Tokat, Amasya gibi vilayetlerinden sağlandığı görülmektedir.⁵⁹ Hububat temininde sıkıntılar yaşandığı ve bunun için olağanüstü önlemler alındığı müşahede edilmektedir. Nitekim ordu-yı hümayunun ihtiyacını temin etmek üzere ellerindeki fermanlarla zikredilen vilayetlere *mübâyaacı* denilen satın alma memurları gönderilirdi.⁶⁰ Vilayet halkı istenilen zahireyi temin etmek zorunda olduğu gibi çuvallanıp taşınmasından da mesuldü ve istenilen zahireyi devletin istediği fiyattan satmak zorundaydı. Mesela 1787 Osmanlı-Rus harbi sırasında Sivas, Bozok, Amasya sancak ve kazalarından bu şekilde tahıl alınmıştı.⁶¹ 20 Kasım 1778 tarihli emr-i âli gereğince mübayaacı Süleyman Sivas Sancağı'ndan yetmiş bin kile dakik (un) ile kırk bin kile şa'îr (arpa) almak ve bunun karşılığında da kırkar bin beş yüz kuruş ödemek zorundaydı.⁶²

⁵⁶ Bu mahallenin salyâne kayıtları sadece bu kadardır.

⁵⁷ Bu mahallenin salyâne kayıtları sadece bu kadardır.

⁵⁸ Bu mahallenin salyâne kayıtları sadece bu kadardır.

⁵⁹ Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay -1.88 Enver Özcan (Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990), 1/175.1.28

⁶⁰ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 80/1.1.12

⁶¹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*, 21/1., Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, 1/176.1.69

⁶² *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 172.6087-1790*, 108/2.

Hububat alımı devleti tarafından doğrudan veya tüccarlar vasıtasıyla merkez bütçeden karşılanabiliyordu. 9 Ağustos 1778 tarihinde olduğu gibi salyâne olarak mahallelere de yansıtılabilmekteydi. 3020 kile zahire (1010 kile hinta, 2013 kile şa'ir) mahallelere tevzi edilmiş ve bedeli olan 8452,01 kuruş mahallere taksim edilmiştir. Hinta (buğday) ile şa'irden (arpa) bir kile İstanbul ölçüsü ile üçer kuruş bedelle ve bakî şa'irden yine bir kile İstanbul ölçüsü yüz ve yüz para bedelle alındıktan sonra hinta ve şa'ir bedeliyyesi deftere kayıt edilmiştir.⁶³

Tablo 3: 9 Ağustos 1778 Tarihli Mahalleler Hinta ve Şa'ir Bedeliyesi

Mahalle adı	Hinta/Kile	Şa'ir/Kile	Toplam / kuruş-para	% Oranı
Paşa Bey Tokmak	12	38	163,14	1.93
Ganem	10	20	86	1.02
Billur	11	21	63,12	0.75
Keçibula	13	27	110,1	1.30
Hamur Kesen	7	15	64	0.76
Şah Hüseyin	20	40	172	2.04
Kayırcık	7	14	60,4	0.71
Demircilerardı	37	74	318,1	3.76
Küçükminare	24	48	206,16	2.44
Hacı Veli	7	17	73,2	0.87
Ferhadbostanı	172,7	37	159	1.88
Hacı Mehmed	13	26	108,33	1.28
Sofu Himmet	11	23	94,24	1.12
Akdeğirmen	35	71	305	3.61
Kösedere-i Müslim	19	38	143,16	1.69
Kösedere-i zimmi	25	51	219,7	2.60
Uryan-ı Müslim	25	51	219	2.59
Uryan-ı Zimmi	27	55	230,32	2.73
Sarı Şeyh	23	46	161,32	1.91
Baldır Bazarı	23	67	201,29	2.38
Oğlan Çavuş	20	40	172	2.04
Hacı Zahid	14	28	130,36	1.54
Hamamardı	10	20	86	1.02
Hasan Paşa	1	3	12,35	0.15
Köhne Civan	16	32	137,24	1.62

⁶³ Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-12.59781, 92/1.

Kılâguz	12	24	103,6	1.23
Gökce Bostan	3	6	25,32	0.30
Hacı Mahmud	7	14	60,4	0.71
Ali Baba	21	42	180,4	2.13
Bahtiyarbostanı	25	51	230	2.72
Bazar	71	142	610,24	7.22
Cami-i Kebir	21	42	183,24	2.17
Zilkâr	3	6	25,32	0.30
Velid Bey	9	18	77,16	0.91
Osman Paşa	16	33	131	1.55
Hoca İmam	16	33	131,28	1.55
Kilise	55	110	472	5.58
Çavuş Başı	16	32	137,24	1.62
Ece	17	35	150	1.77
Örtülü Pınar	59	58	251,16	2.97
Ağca Bölge	32	64	267,8	3.17
Kurd Mescidi	2	4	17,8	0.21
Bab-ı Kayseri	61	122	524,1	6.20
Şeyh Çoban	11	22	94,24	1.12
Kaleardı	11	22	94,24	1.12
Hoca Ali Çavuş	6	12	51,24	0.61
Gök Medrese	11	22	94,24	1.12
Gök Hüsam	4	9	38,38	0.45
Hoca Hüsameddin	3	6	25,32	0.30
Şems-i Feraş	25	50	215	2.54
Yahya Bey	14	28	119,16	1.41
Abdülkerim	8	16	68,32	0.81
Kabalı	11	22	94,24	1.12
İmaret	12	24	103,8	1.23
Küçük Bengiler	16	32	137,24	1.62
Zaviye-i Karakaş	5	10	43	0.51
Genel Toplam	1010	2013	8452,01	

2.3. Salyânededen Esnafa Tevzî

Evliya Çelebi'ye göre Sivas Camii Kebir yanındaki bedesten bölgesinde bin dükkânın bulunuyordu.⁶⁴ Ömer Demirel'in çalışması, 19. asrın başla-

⁶⁴ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyehatnamesi*, çev. Tefik Temelkuran - Necati Aktaş (İstanbul: Akide-Üçdal, 1986), 3/160.

rında Sivas'ta 350 esnaf grubu olduğunu göstermektedir.⁶⁵ Çalışmamızın ana kaynağını oluşturan salyâne kayıtlarında otuz sekiz esnaf grubu tespit edilmiştir. Salyâne kayıtlarında bir yerde 357 kuruş vergiyle *meyhaneci*,⁶⁶ üç yerde 548,33 kuruşla *taşra kalaycıları*,⁶⁷ bir yerde 657,5 kuruşla *penpecilerden terecilere*⁶⁸ ve 22,33 kuruşla *içeri kalaycıları*⁶⁹ kaydına rastlamaktayız. Bu esnaf gruplarının dışındaki diğer otuz dört esnaf grubu bütün salyâne kayıtlarında bulunmaktadır.

Vilayet masrafları veya başkentten gelen ve genelde İstanbul'un iaşesi ve sefer-i hümayun neticesinde vilayetlere düşen salyâne miktarları vekil-i fukara, bedesten kethüdaları tarafından esnafa taksim ve tevzi edilerek tahsili yapılırdı. Bu vergilerin toplanmasında; peşin mahsuplar yapıldığı gibi, birden fazla taksitlendirme de⁷⁰ yapılmaktaydı. Olumsuz ticari durumlarda ihtiyaçlı olan esnaf birliklerine imdâdiye uygulaması ile destek verilmekte⁷¹ hatta bir sonraki yılın salyânesine⁷² kaydırma yapılmaktaydı. Halka tahakkuk ettirilen vergiler hububat cinsinden de olmakta idi ve bunlar genellikle esnaf grubuna tahakkuk ettirilirdi.

Salyâne kayıtlarında göze çarpan hususlardan birisi de tahakkuk eden meblağlara faiz uygulamasıdır. 13 Nisan 1778 tarihli salyâne kaydında Sivas Valisi Mikdat Paşa için verilen zahire ve hizmet-i mübâşiriye miktarına bin yirmi kuruş ilavesiyle altı bin yüz on üç kuruşa çıkarıldığını görmekteyiz.⁷³ Bu türden faiz uygulamaları salyâne miktarları bir sonraki yıla aktarıldığında veyahut imdâd-ı seferiyye ve hazeriyye tahakkuklarında yapılmaktaydı. Bazı durumlarda indirime gidildiği de olmuştur. 1780 tarihli masraf defterinde konak kiralarında büyük oranda indirime gidildiği görülmektedir.⁷⁴ Adem-i tahammül/ödeme güçlüğü çekildiğinin tespiti halinde tahakkuk ettirilen meblağdan belli bir miktar tefrik edilerek hesaplamanın tekrardan yapıldığı da vakidir. 1779 tarihinde belirlenen kırk bin beş yüz kuruştan altı bin beş yüz kuruşu tefrik edilerek tevzi işlemi gerçekleştirilmiştir.⁷⁵ Tefrik edilen meblağlar vazgeçilmesi anlamına gelmemektedir. Devlet alacağını tahsil

⁶⁵ Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*, 57.

⁶⁶ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 124/3.

⁶⁷ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 141/1; 174/1; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802*, 9/1.

⁶⁸ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 171/1.

⁶⁹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802*, 9/1.

⁷⁰ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1781-1787*, 40/1; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1794-1794*, 145/1.; *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802*, 123/1.

⁷¹ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1791-1798*, 171/1.

⁷² *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 240/1.

⁷³ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 124/3.

⁷⁴ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 358/1.

⁷⁵ *Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781*, 192/1.

noktasında bir sonraki yıla kaydırmak suretiyle borçta erteleme yoluna gitmektedir.⁷⁶

Salyâne kayıtlarına baktığımızda 1791-1802 tarihleri arasındaki salyâne miktarlarında artış gözlenmektedir. Bu yıllar iç ve dış siyasette sıkıntıların yaşanmış olduğu bir dönemdir. Bu da ister istemez, hem başkentteki malî dengeleri ve hem de taşra malî dengelerini etkilemiştir. Yabancı devletlerle savaşıyor gibi Anadolu içlerindeki karışıklıklar, ilaveten Balkanlar'daki eşkıya isyanları, Sırp isyanları, Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali gibi olaylar tüm dengeleri bozmuştu.⁷⁷ Bu olağanüstü durumu fırsata çevirmek isteyen devlet görevlileri fakir halka zulmederek, haksız kazanç yolunu tutmuşlardır. Mısır seferi esnasında sabık Diyarbakır valisinin 16 Mart 1802 tarihinde öldürülmesine ferman çıkartılmış ve malları da müsadere edilmiştir.⁷⁸ Kayıtlar da görülen bu vergi artışlarının sebeplerinden birisi de bu olağanüstü durumların olduğu düşünülebilir.

Esnaf	1777-1782	1783-1786	1788-1791	1791-1794	1795-1799	1799-1802	Toplam	% Oranı
Bezzaz& Basmacı	34807,94	22450,28	21882,87	39001,73	39744,85	23423,97	181311,6	14.05
Penbeci & Kasar	37986,99	22450,28	21357,62	45532,17	44520,09	32685,66	204532,8	15.85
Bakkal	24104,98	12002,17	12868,17	22915	24256,35	17506,15	113652,8	8.81
Haffaf & Dikici	20604,98	14200,67	12868,17	22915	27662,85	19199,81	117451,5	9.10
Kuyumcu	9768,71	5274,748	5131,82	9126,03	10920,96	7651,35	47873,62	3.71
Kürkçü	7769,38	4133,61	4016,15	7162,7	4681,1	3702,54	31465,48	2.43
Börekcü	6237,19	3501,96	3348,7	2972,48	5972,87	4108,5	26141,7	2.02
Etmekçi	6238,04	3443,44	2952,42	5979,38	7153,52	4998,82	30765,62	2.38
Arpacı	6238,04	3443,44	3352,51	5975,38	7130,84	5009,32	31149,53	2.41
Kasap	6238,04	3443,44	3352,51	5971,59	7193,34	4684,32	30883,24	2.39

⁷⁶ Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1777-1781, 245/1.

⁷⁷ Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802, 24/1; Kemal Beydilli, "Selim III" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/425-426.

⁷⁸ Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1798-1802, 181/3.

18. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE SİVAS ŞER'İYYE SİCİLLERİNDEKİ SALYÂNE KAYITLARI

Attar	7972,09	4506,91	4384,7	7807,31	4967,58	5230,67	34869,26	2.70
Debbağ	5314,15	2764,19	2630,49	4686,74	5687,74	3910,3	24993,61	1.93
Tuzcu	7972,09	4507,01	4294,7	7807,09	8760,12	6546,51	39887,52	3.10
Bostancı	5545,72	3084,31	2920,75	5203,32	6127,65	4348,7	27230,45	2.11
Tütüncü	9778,85	5250,09	5106,74	6731,71	11285,6	7629,21	45782,2	3.54
Derzi	8569,32	3831,01	4673,71	8328,03	9786,09	6978,64	42166,8	3.26
Kazgancı	7458,02	4035,42	3839,56	6792,71	4589	5151,18	31865,89	2.47
Gazzaz	4402,24	2403,69	2338,83	3558,76	4941,19	3523,86	21168,57	1.64
Çilingir	4443,84	2547,61	2484,13	4419,88	5241,38	3709,82	22846,66	1.77
Demirci Hurdacı	3719,17	2251,85	2105,7	3910,33	4425,53	3284,37	19696,95	1.52
Nalbant	3482,16	1911,2	1760,81	3094,52	3707,49	2624,62	16580,8	1.28
Mutaf	3309,54	1980,54	1930,79	3254,67	3944,35	2938,27	17358,16	1.34
Saraç	3583,87	1830,32	1830,79	2764,44	3885,53	2719,04	16613,99	1.28
Sipah Pazarı	2802,78	1633,42	1762,3	3098,91	3918,72	2626,84	15842,97	1.22
At Canbazı	1863,6	828,18	891,32	1584,54	712,92	--	5880,56	0.45
Berber	4891,85	2354,35	2194,33	3908,89	4566,43	3275,09	21190,94	1.64
Siğır Canbazı	1871,63	1162,53	1035,01	1844,29	2707,85	1256	9877,31	0.76
Göncü & Eskici	1489,75	659,62	804,93	1329,1	1421,23	978,82	6683,45	0.51
Kavukcu	1318,4	763,72	744,93	1316,61	1609,95	1107,76	6861,37	0,53
Semerci	1606,77	1209,41	1180,54	1883,62	2893,85	1760,07	10534,26	0.81
Kılıçcı	2817,06	1712,72	1760,26	3134,95	3611,14	2589,12	15625,25	1.21
Katırcı	1566,59	909,84	887,01	1581,16	1896,91	1332,86	8174,37	0.63
Hamal-ı Meydan	1354,92	1205,23	1175,81	2123,63	2505,11	1756,12	10120,82	0.78
Cullah / dokuyucu	896,34	-	-	-	390,5	-	1286,84	0.09
Meyhaneci	357	-	-	-	-	-	357	0.02
Taşrada olan kalay- cılar	-	-	-	-	526	22,33	548,33	0.04
Tereciler	-	-	-	-	657,5	-	657,5	0.05

İçeri Ka- layıcılar	-	-	-	-	-	22,33	22,33	0.001
Toplam	258382,04	147687,208	143869,1	257716,7	284004,1	198293	1289952	

Tablo 5: 1777-1802 Yılları Arası Esnaf Salyâne Kayıtları

3. HAFİK NAHİYESİ VE KÖYLERE SALYÂNE DEN TEVZİ

Salyâne kayıtlarına göre Sivas'ın Yıldızeli kazası ile merkez nahiyesi Hafik⁷⁹ de belli ölçüde vergi ödüyordu. Hafik nahiyesinin kırk yedi köyü vardı.⁸⁰ 23 Temmuz 1789 tarihli salyâne defterinde Gavraz,⁸¹ zikredilen tarihten yaklaşık yedi yıl sonra 13 Aralık 1795 tarihinde yeniden vergiye tabi olmuştur. Köyler içerisinde Törnük ve Kesirik köyleri vergi dilimine ilk defa 13 Aralık 1795 tarihli salyânede dâhil edilmiştir. Vergi veren diğer köy de Zenbikal köyü idi.⁸²

Tablo 6: Hafik Nahiyesi ve Merkez Köylerin 1777-1802 Tarihli Salyâne Kayıtları

Köyler	1777-1782	1782-1787	1787-1790	1791-1795	1795-1799	1799-1802	Toplam / krş	% Oran
Beypınarı	593	533	565	819,97	754,3	609,1	3874,37	3.67
Başbüyük	263,1	213	57,2	361,38	346,6	458,1	1699,38	1.61
Hanzar	343	250	341	600,14	541	382,3	2075,14	1.97
Sofular	229	212	301,24	509,5	405	279,4	1936,14	1.84
Veng-i Sagir	100	88	116,34	233,15	218,2	167,3	952,99	0.90
Aziz	431	202	328,4	577,3	363	264,32	2166,02	2.05
Beydili	2280,1	575	505	-	-	82	3442,1	3.26
Sarıköy	903	727	1014,4	1285,9	674	142,1	4746,4	4.50
Düger	702	547	666	1079,32	781,2	562	4337,52	4.11
Uzamiş	589,5	405	714,24	676,4	386	342	3113,14	2.95
Karabalçık	1010	839	853,8	1072,1	954	658,16	4377,06	4.15
Alanyunt	199,3	195	399,4	407,38	360	311,1	1812,18	1.72
Horhun	719	467	454,8	1261,4	894	668,25	4465,05	4.23
Velişeyh	185	52,8	78	-	25	135	475,8	0.45
Kavak	206	107,5	100,26	200	195	149,3	958,06	0.91

⁷⁹ Hikmet Denizli, *Sivas Tarihi ve Anıtları* (Sivas: Sivas Belediyesi Kültür Yayınları., ts.), 329.

⁸⁰ (*Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*), 216/2.

⁸¹ (*Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*), 139/1; 185/2.

⁸² (*Sivas Şer'iyye Sicil Defteri 1787-1790*), 139/1; 185/2.

Ağcakilise	609,18	469	430,4	565,15	349	226	2648,73	2.51
Kutluoğlan	309	173,8	102,34	159	179	240,18	1163,32	1.10
Öregir-Çakmak	778	664,2	477	746,11	514	353	3532,2	3.35
Tuna	--	155	252,32	394,38	55	--	856,7	0.81
Sarıkaya	879,37	705,6	579,4	903,31	320	--	3387,68	3.21
Eymir	275	176,26	293,32	391,1	369	257	1761,68	1.67
Karlı	836	666	805,38	1206	677,1	428	4618,48	4.38
Emre	714	529	727,12	761	465	193,21	3389,33	3.21
Ganem	412	394	522,14	552	94	--	1974,14	1.87
Tuzhisar	738	799	744,12	1538	824	552,1	5195,22	4.93
Cirhin	241	197	296	384	412,3	301	1831,3	1.74
Torısı	299	171,8	296	410,35	474	413	2064,15	1.96
Horsana	391	297,8	352,36	458	503	568,3	2570,46	2.44
Gavraz	366,3	256	134	--	207	335,24	1295,54	1.23
İnceağa	350	320	369	391,3	404	354	2188,3	2.07
Ferahşad Yenicesi	432	248,12	323	348,59	194	99,7	1645,41	1.56
Kilhidih	266	121	81	378	123	108,37	1077,37	1.02
Hatip Viranı	--	20	40	66,32	85	69,22	280,54	0.27
Bingöl	817	799	914,5	1315,2	1045,2	740,38	5631,83	5.34
Moluc	128	139	226,32	318	404,3	332	1547,62	1.47
Hoşavenek	35	28	65,24	134	128	107,48	497,72	0.47
Mehmadük	114	81	107		25	55,36	382,36	0.36
Emirhan	191,2	141	194,12	37	75	262	899,22	0.85
Kızılcakişla	358	282	377,36	500,39	546,3	448	2515,05	2.38
Fılındır	352	213	326	438	486,1	428	2243,1	2.13
Yerköprü	--	19	24	-	-	-	43	0.04
Gerne	165	115	172,8	204,5	269,1	232	1158,4	1.10
Acıpınar-Agva	100	82	142,24	228	271	335	1158,24	1.10
Tavşanlı	234	204	473,32	544,28	407,1	400,34	2263,04	2.15
Karayün	97	244	444	444	724	394,1	2347,1	2.23
Pagarıc	203	207,2	217	436,11	411	438,26	2012,57	1.91
Yavı	79	156	137,8	177,58	177	146,22	873,6	0.83
Toplam							105.484.75	

SONUÇ

Yukarıda kısaca tanıtmaya çalıştığımız salyane vergileri, şehrin iktisadi ve sosyal hayatıyla ilgili önemli malumat içermektedir. Sivas'a dair 230 defterden sadece altısı burada tahlil edilmeye çalışılmıştır. Sivas yirmi beş yıllık sürede 139.215 kuruş vergi ödemiştir. Bu vergi ekonomik güçlerine göre mahalle ve köy bazında taksim edilerek tahsil edilmiştir. Ayrıntılı olarak veriler yukarıdaki tablolarda belirtilmiştir. Ödedikleri vergiler yıllara göre kısmi olarak değişiklik göstermektedir. Bazen artmış bazen de azalmıştır. Halkın ekonomik gücü bunda önemli rol oynamış görünmektedir.

KAYNAKÇA

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Ali Emiri Sultan Selim III* [AE.SSLM.III.], No. 141-8535.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Ali Emiri Sultan Selim III* [AE.SSLM.III.], No. 72-4333.
- Sivas Şer'iyye Sicil Defteri (1777-1781)*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, No. 01. MŞH.SŞS.d., 7963/1.
- Sivas Şer'iyye Sicil Defteri (1781-1787)*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, No. 2. MŞH.SŞS.d., 7964/2.
- Sivas Şer'iyye Sicil Defteri (1787-1790)*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, No. 3. MŞH.SŞS.d., 7965/3.
- Sivas Şer'iyye Sicil Defteri (1791-1798)*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, No.4. MŞH.SŞS.d., 7966/4.
- Sivas Şer'iyye Sicil Defteri (1794-1794)*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, No. 5. MŞH.SŞS.d., 7967/5.
- Sivas Şer'iyye Sicil Defteri (1798-1802) No: 6*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, No. 6. MŞH.SŞS.d., 7968/6.
- Açikel, Ali - Sağırılı, Abdurrahman. "Tokat Şer'iyye Sicillerine Göre Salyâne Defterleri (1771-1840)". *Tarih Dergisi* 41 (2005), 95-146.
- Akgündüz, Ahmet. *Şer'iyye Sicilleri*. 2 Cilt. İstanbul: TDAV, 1988.
- Alan, Gülbadi. "19. Yüzyılda Osmanlıda Sürgün Politikası Çerçevesinde Sürgün Kadınlar". *Belleten* 78/281 (2014), 245-272.
- Bayraktar, Kaya. "Osmanlı Maliyesi Üzerine Yapılan Çalışmalar". *Türk Araştırma-ları Literatür Dergisi* 1/1 (2003), 115-145.
- Beydilli, Kemal. "Selim III". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/425-426. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Bostan, İdris. "Salyâne". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/ 59-60. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

- Demirel, Ömer. *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*. Sivas: Sivas Belediyesi Kültür Yayınları, 1998.
- Denizli, Hikmet. *Sivas Tarihi ve Anıtları*. Sivas: Sivas Belediyesi Kültür Yayınları 1. Basım, ts.
- Ergenç, Özer, “Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler”. *Belleten* 52/203 (1988), 667-684.
- Evliya Çelebi. *Evliya Çelebi Seyehatnamesi*. çev. Tevfik Temelkuran - Necati Aktaş. 10 Cilt. İstanbul: Akide-Üçdal, 1. Basım, 1986.
- Kurt, Yılmaz. *Koçi Bey Risalesi*. Ankara: Ecdad Yayın Pazarlama, 1. Basım, 1994.
- Mantran, Robert. *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay - Enver Özcan. 2 Cilt. Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Basım, 1990.
- Özkaya, Yücel. *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Özkaya, Yücel. “XVIII. Yüzyılın Sonlarında Tevzi Defterlerinin Kontrolü”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1981), 135-155.
- Pakalın, Mehmet Zeki., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 1-3. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1983.
- Pamuk, Şevket. *Osmanlı Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Basım, 2013.
- Şahin, Salih. *Mekân ve İnsanıyla Sivas*. İstanbul: Buruciye Yayınları, Bilnet Matbaacılık., 2013.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*. Ankara: TTK, 1988.
- Yücel, Ebubekir Sıddık. “Sivas Şer’iyye Sicilleri Toplu Kataloğu Üzerine”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/2 (2018), 1059-1079.